SEZAİ KARAKOÇ'UN SOHBETLERİ, ZİYARETÇİLERİ, ARKADAŞLARI

Mustafa Kirenci

II.

Önceki sayıda Üstat'ın sohbetleri, umumi olarak ziyaretçileri ile lise ve Mülkiye arkadaşları hakkında yazmıştım. Bundan sonra daha sık görüştüğü, benim de gözlemlerimin daha çok olduğu arkadaşlarından söz edeceğim. Mehmet Genç her iki guruba da girdiği için önce ondan başlayacağım ve ardından doğum tarihlerini –tespit edebildiklerimi– esas alarak sırasıyla her birini ayrı ayrı yazmaya çalışacağım. Ola ki genç okurları için ortam ve kısa bir değerlendirme bahsinden sonra.

Yazacağım zatların ortak vasfı hiçbir zaman kendilerinden bahsetmemeleri idi. Şimdikiler gibi başkalarını irşat etmezler, kendilerini irşat ederlerdi. Belki şöyle demem daha isabetli olur: Herkes kendi hissesine düşeni alırdı. İşinden, evinden, yaptıklarından, yapacaklarından, başarılarından, başarısızlıklarından bir kelam etmezlerdi. Hatta topluluk dışında oldukça ketum idiler. İlişkilerin, bir araya gelişlerin, ana mihveri Üstat'tı. Fikirler, olaylar, bazen de şahit oldukları bazı vakalardan bahisler açarlardı. Mehmet Genç, Kâmil Öztürk, İhsan Babalı, Turgut Akman, Ali Özkavaf, Hüseyin Rahmi Yananlı, Ömer Faruk Turgut, Refik Demir, Selahattin Eyyubi, Abdurrahman Tütüncü sırasıyla bahsedeceklerim. Her birinin kendine özgü bir hâli ve vasfı vardı. Bu vasıflarıyla tanıdım onları. Hatta bazıları hakkında bilgileri –eğer geçmişte yazmışlarsa, yazılarını *Diriliş* dergisinin onları tanıdığım zamanlardan önce çıkmış sayılarından okuyarak– zamanla öğrendim. Onların her birinin Üstat'a yakınlıklarına şahit olduğum için bana nevi şahsına münhasır gelen bu zatları bir bütün olarak ayrı ayrı sevdim ve saygı duydum. Onları zaman içinde hep düşündüm, tutum ve davranışlarını, hâllerini, sözlerini her hatırlayışımda portrelerini çize çize bende yaşamaya devam ettiler, akıp giden hayatıma daima eşlik ettiler. O zamanlar çok gençtim, sanki her

şey benim dışımda kendine mahsus akışıyla cereyan ediyordu. Zamanlar hızla geçti ve ben bütün bu şeyleri içimde taşımaya başladım.

Türkiye'de bir fikrin sahibi olmanın ve onu sağa sola yalpalamadan savunmanın koyu bir yalnızlık olduğunun farkına vardığımdan beri onları, ifsat olmaktan kendini korumuş bu zatları tanımak bazı hâllerine şahit olmak ve onları günlük olayların ihsas ettiği çağrışımlarla hatırlayıp düşünmek de benim payıma düşen bir şeydi. Onların çeşit çeşit seçenekler arasından –hatta bazıları da kısa yoldan ve vaatkâr –Üstat'ı seçtiklerini anlıyordum. Yollar bir şekilde kesişmiş, kader onları bir fikir etrafında buluşturmuştu. Onlar sessizce, bazen Diriliş bürosunda, bazen Beyazıt'taki Set Üstü Kahvehanesi'nde, Kadıköy'de Asya ve Evrensel Kahvehanesi'nde, yazları Turgut Bey'in hiç değiştirmediği Ford marka vitesi direksiyona yakın arabasıyla, bütün kış özlenen Boğaz'ın görülmeye değer herhangi bir köşesinde bu kaderi yaşıyorlardı.

Derginin çıkış zamanlarının çalışmalar sebebiyle bazen zuhurata bırakılan bu buluşmaların periyodik olduğu zamanlar vardı. Öğrencilik yıllarımda, cumartesileri mutat olarak Üretmen Han'dan çıkış saatlerine yakın, *Diriliş*'te çevirileri yayımlanan Turgut Akman ve Kâmil Öztürk; hikâyeci Ali Özkavaf gelirler ve diğer arkadaşlarla hep beraber çıkar, Beyazıt'a doğru yürür, orada Set Üstü Kahvehanesi'ne gidilirdi. Bazen kahveye yaklaştığımızda ben yurda gitmek için müsaade ister o zaman Üstat "Dersin yoksa gel." derdi. Çekingen tabiatım sebebiyle her zaman olmasa da arada katılırdım. Bir yerde yemek faslından sonra kahvehaneye geçilirdi. Bazen otururken Nazmi Temelcan Bey de gelirdi. İş yeri o civardaydı, mütevazı bir mobilya mağazası vardı. Haftalık dönemde *Diriliş* dergisine destek için ilanlar verirdi. Simasının aydınlığı ve tebessümkârlığıyla dikkatimi çeken Nazmi Bey'in, Halvetiyye Tarikatı'nın Şabâniyye kolunun şubelerinden Çerkeşiyye'ye mensup; tekke adabı ile yetişmiş bestekârlardan Sebilci Hüseyin [Okurlar] Efendi'nin (1894-1975) talebelerinden olduğunu sonradan öğrendim. Nazmi Bey nadirattan bir şey söyler, sohbete munis bakışlarıyla, o sıcak tebessümüyle iştirak ederdi. Sohbetler geç vakte kadar sürerdi. Her birinin mizacı farklıydı. Turgut Bey ve Ali Özkavaf nüktedan (nekre) bir tabiata sahiptiler. Her ikisinde de humor duygusu bazen birbirleriyle yarışırcasına sohbete eşlik ederdi. Ali Bey, Kayseriliydi. Bu, onun ortaya koymaktan memnun olduğu bir kimlikti. Turgut Bey mükemmel bir şekilde Laz ve Yahudi taklidi yapardı. Kâmil Bey bir uyum timsali olarak bütün konuşmaları sükûnetle dinler fakat muhakemesini daha başka konularda devreye sokardı. Turgut Bey ve Ali Bey'in karşılıklı birbirlerine laf dokundurmalarını Üstat gülümseyerek izler tam vaktinde ve yerli yerinde bazen bir kelime bazen de bir hece ile tamamlar, konuyu bağlardı. Zamanın toplumsal ve siyasi olaylarının –ANAP'lı yılların başladığı, Ermeni terörünün Türk büyükelçilerine suikastlarının arttığı, Bulgaristan'da Türklere yapılan zulüm ve asimilasyonun artarak devam ettiği– insana ağırlık verdiği herkesin Üstat'ın gözünün içine baktığı hâller de yaşanırdı. Şimdilik genel olarak anlattığım bu tabloda zaman birdenbire akıp gider, asıl fikir, bu konu ve mizaç çeşitliliğine hep kendi çoğulcu rengini katardı. Gördüğüm şey buydu.

Öncesi de olmasına rağmen şahit olduğum yılları –bazıları erken zamanlarda peş peşe vefat ettiler– zikrederek söyleyecek olursam 1983-2000 yılları arasında Üstat'ı hiç yalnız bırakmadılar. Onun fikrine ve sanatına inanmışlardı. O zamanlar Üstat ne Kültür Bakanlığı ne de Cumhurbaşkanlığı Ödülü sahibiydi. Hiçbir şiiri de meydanlarda, devlet ricali tarafından okunmamıştı. Hakkında ne paneller yapılmıştı ne de sempozyumlar. İsmi de hiçbir kuruma, salona, yapıya verilmemişti. Sağdan soldan aparma yazılar bolluğu, yığma sempozyum kitapları da neşredilmemişti. Üstüne üstlük onunla ilişkili gözükmek ne devlet ricali ne de her devrin adamları tarafından onların zamanlarında makbul bir şey olarak görülmüyordu. Hatta cezalandırılma (boykot edilme), dışlanma sebebiydi. Saydığım isimlerin yarısı neredeyse bunların hiçbirini göremeden gittiler. Eğer görselerdi ne düşünürlerdi bilmek zor. Ali Özkavaf ve Turgut bey hâllerin kalabalığına ve fütursuzluğuna bakıp muhakkak ironik bir şey söylerlerdi, ama ne?

Onlar sağken Üstat neredeyse bütün eserlerini de vermişti. İnanmışlardı, davamız, fikrimiz bizim şiirimiz diyorlardı. Fikirler âlemindeki izleği takip ediyorlar Üstat'ı mutena bir yere koyuyorlardı. Hepsi de şan ve şöhretten uzak kimselerdi. Bazılarının yazı, hikâye ve çevirileri Üstat'ın zorlamasıyla ***Diriliş***'te yayımlanmıştı. Eğer devam etselerdi hikâyede Ali Özkavaf, deneme ve çeviride Kâmil Öztürk, yine çeviride Turgut Akman,[1] dergi ve kitap yayıncılığında İhsan Babalı, tasavvufta H. Rahmi Yananlı isimleri bugün birçok okur tarafından bilinirdi. İddiaları olmadığı gibi imkânları da yoktu. Bana öyle gelirdi ki onlar yazmaktan çok bir fikrin, bir düşüncenin yanında olmayı tercih etmişlerdi. O zamanlar ***Diriliş***, bu tür iddiasız, samimi, memleket meselelerini düşünen, ideal sahibi adamların bağlandıkları, –hatta sığındıkları demem belki daha doğru olur– bir yerdi. Fikirlerin vadettiği hayata gönül vermişlerdi. Herkesin işi gücü mesleği vardı. Ama onlar için önemli olan bunlar değildi. Belki isteselerdi makam mevki sahibi de milletvekili de olurlardı.[2] Sessiz yaşadılar ve o hâl üzere de gittiler. Hiçbirini unutmadım. Onların her birinin hatıraları, seçkin hâlleri yıllardır Üstat'ın hayatıyla iç içe bende yaşamaya devam etti. İstedim ki en azından bende kalanlarıyla kelimeler dünyasında da yaşasınlar. Her birinin ruhu şad olsun.

Mehmet Genç (1934-2021)

Nüfus kaydına göre Mehmet Genç 1934 doğumlu. Üstat onun 1932 doğumlu olduğunu nüfusa göre kendisinden 1 yaş küçük, aslında 1 yaş büyük olduğunu; çelimsiz olduğu için ailesinin 2 yıl sonra nüfusa kaydettirdiğini, bu yüzden Mülkiyede kendisi 4. sınıfta iken onun 1. sınıfa başladığını söylerdi. Mülkiyede

1 Turgut Akman, T. S. Eliot'tan çevirdiği ***Katedralde Cinayet*** kitabıyla 1984'teTürkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın tercüme ödülünü almıştı.

2 Üstat, ANAP'lı yıllarda Turgut Bey'in ve Kamil Bey'in döneminden, birtakım milletvekillerinden ve bakanlardan söz açıldıkça "Bizim Kâmil'le Turgut isteselerdi çok kolay milletvekili olurlardı." derdi.

başlayan arkadaşlıkları İstanbul'da devam ediyor. Marmara Kıraathanesi'nde, Erol Güngör, Mehmet Çavuşoğlu, Kâmil Öztürk, Ziya Nur Aksun ile devamlı aynı masada oturuyorlar. Üstat'ın *Hâtıralar*'ında bu konuda bahisler var. Diriliş'teki sohbetlerde de adı sık geçerdi; benim *Diriliş*'le tanıştığım 1983'ten başlayarak daha kendisini tanımadan adını duyardım. O zamanlar Üstat, Mülkiye yıllarına ve memuriyeti dolayısıyla İstanbul'da bulunduğu zamanlara dair bazı hatırlarından sohbetlerde söz ederdi, birçoğunu da *Hâtıralar*'ında kaleme aldı. Mehmet Genç adını daha çok, Kâmil Bey ya da ortak bir arkadaş geldiğinde veyahut da Marmara Kıraathanesi'nden bahis açıldığında duyardım. Âdeta aileden biri olarak bahsedilirdi. Her bahiste neredeyse "Tezini tamamlamadı gitti, o kadar söyledim, ver daktiloya çekelim, şöyle bir gözden geçirip ver gitsin, çok dedik ama dinletemedik." der sonunda da "Tezinden kurtulamadı gitti." diye sözünü bağlardı.[3] Üstat'ın Mehmet Genç hakkındaki bu hayıflanmaları onun 1960'ta başladığı doktorasını henüz tamamlamadığındandı. Üstat, akademik olarak ilerlemesini, doktora bağından kurtulup daha başka çalışmalara hızla adım atmasını dillendirmese de muhtemelen ondan bekliyordu. Nitekim Mehmet Genç doktorasını ancak 36 yıl sonra 1996'da tamamlamıştır.

***

Matbuatta Mehmet Genç adı ilk defa 1960'ta iki sayı çıkan *Diriliş*'in kapağında yer alan "Yazı Ailesi"nde geçmektedir. İkinci olarak da 1966 *Diriliş*'inde Mehmet Şahap mahlasıyla Hitler'in en yakın ve sadık adamı Martin Bormann'a dikte ettirdiği "Hitler'in Vasiyeti" başlığıyla yayımlanan çevirisi.[4]

Mehmet Genç'in Diriliş'i ziyaretlerinin belli bir düzeni yoktu. Genellikle yalnız gelirdi. Telefonlaşmalar, vapurda karşılaşmalar olurdu. İlk kez nasıl gördüysem araya giren uzun yıllar sonrasında da benim için görüntüsü hiç değişmedi. Görünüşü, zarif hâl ve hareketleri bana daima emniyeti hissi verirdi. Ona bu hissime eşlik eden merakla bakardım. Herkesi kendisi hakkında buluşturacak tek bir vasıf aranacak olsa o vasıf "zarafet sahibi" olduğu yönünde ortaya çıkardı. Zaten vefatından sonra bu vasfı çokça zikredildi ve yazıldı. Şayet kimliği ve ilmi bilinmiyor olsa idi kendisinde bir başkasının görebileceği en belirgin vasıf buydu. O sıralar içinden geçenleri, düşüncelerini belki de tek merak ettiğim kişilerden biriydi. Bir de bir başka ehl-i zarafetten Kâmil Bey var. Her ikisi de hep içe doğru yürüyen, oralarda yol almayı seven insanlar.

3 Bu süreci daha iyi anlamak için kısa bir özet: "Mehmet Genç 1960 yılında başladığı İktisat Tarihi Kürsüsündeki doktorasını zamanında tamamlayamaz. Bu yüzden akademik titri 1965'te uzman olarak değişir. 1972 yılında askere gider... Tez hocası Ömer Lütfi Barkan 1973'te emekli olur, 1979 yılında da vefat eder. Genç'in, Barkan'dan sonra iktisat tarihi kürsüsündeki görevi devam etse de kendisi artık buradaki görevinden eskiden aldığı tadı alamaz fakat yine de 1982 yılına kadar burada çalışmaya devam eder. Mehmet Genç, İstanbul Üniversitesi'nden ayrıldıktan sonra, 1983 yılında Marmara Üniversitesi Tarih bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlar. Bu görevi, emekli olduğu 1999 yılına kadar devam eder." (Coşkun Çakır, "İmparatorluğun İktisat Tarihçisi": Mehmet Genç (1934-2021) Hayatı, Kişiliği, Eserleri, *Dîvân Dergisi*, 2021/1, s. 253-281)

4 "Hitler'in Vasiyeti", çev.: Mehmet Şahap, *Diriliş*, Mart 1966, Sayı: 1, s. 20-21.

Az konuşurdu, sade ve net. Konuşmaları rafine, düşünülmüş, belli bir neticeye varılmış tespitler ya da sen ne dersin acaba tarzında paylaşımlardı. Konuşurken izlediği yol, düşünme biçimi kelime kelime izlenebilirdi. Hâl ve hareketler, birbirlerine mukabeleleri dışarıdan izleyen için çok eski bir arkadaşlığın yakınlığını hissettirirdi. Sadece isimleriyle hitap ederlerdi. Teklifsizlik ve samimiyet hâkimdi. Mesela bir gün geldiğinde sıkıntılı bir hâli vardı. Bir-iki dakika oturduktan sonra birdenbire "Sezai çıkalım mı?" dedi. Üstat da "olur" deyip hemen sandalyeye iliştirdiği ceketine uzanıp giydi ve birlikte çıktılar. Belli ki sırf Üstat'a anlatabileceği bir konu vardı. Böyle durumlar, başka başka şekillerde de zaman zaman cereyan ederdi. Üstat hep şöyle derdi: "Arkadaş yabancı değil, burada konuşabiliriz." Üstat'ın hatırladığım tek istisnası bu idi. Birlikte çıkarken büronun penceresinden görülebilen Cağaloğlu Hamamı yanındaki kahvehaneyi –arayan soran olur düşüncesiyle– işaret ederek "Biz kahveye gidiyoruz biraz oturup geliriz." dedi.

Üstadın sadece birkaç kişi için şahit olduğum bir başka istinası da sorularını kendisini de dâhil ederek çoğul sorması idi. Bunu Kâmil Bey ve Mehmet Genç'te daha net hatırlıyorum. Mehmet Genç geldiğinde ilk sorulardan biri "Neler yapıyoruz?" ya da duruma göre –araya zaman girmişse– "Vazifeye devam ediyor muyuz?" gibi çeşitlendirebileceğimiz aynı minvalde soruları olurdu. Kâmil Bey daha sık geldiği için bu çoğul soruların içeriği değişirdi.

İfade ettiğim gibi nerede ne söyleyecek, nasıl bir bakış açısıyla konuya yaklaşacak hep merak ederdim. Her gördükten sonra ona dair intibalarıma yenisi ekleniyordu. Bunlardan bir de insanı kılıktan kılığı hâlden hâle sokan hayatın çeşit çeşit cilvelerinde sabitkadem kalmayı başarmış olmasıydı. 1990'lı yılların sonlarıydı galiba, bir gence söylediği bir söz onu bende biraz daha başkalaştırdı. Çatalçeşme Sokak'ta Abdullah Işıklar'ın yayınevinin önünden geçiyordum. İçerde oturduğunu gördüm, Abdullah Işıklar da beni görünce el işaretiyle selam verince içeri girdim. O zamanlar ben yaşlarda biri vardı, konuşuyorlardı. Devam eden bir konu üzerine gelmiştim. Gence şöyle dedi "O nasıl, bu nasıl diye benim fikirlerimi öğrenmek istiyorsun. Bu şekilde öğrenemezsin, sadece benim fikrimi öğrenmiş olursun. O da senin fikrin olmaz. Fikirler ile erdemleri daima birlikte düşünerek, bu konuda kafa yorarak, en önemlisi mesai harcayarak ancak bir sonuca ulaşabilirsin." Bunun üzerine Abdullah Bey "Ya ya ya! Mehmet kardeşim ne güzel söyledi!" deyip konu kapandı.

Ortak tanıdıkları birçok kişi olmasına rağmen Mehmet Genç'in hep tek geldiğini hatırlıyorum. Bu bana bazen hususi bir tercihi gibi gelirdi. "Sezai" diyerek girerdi. 1994'de Derin Han'a yeni taşındığımız zamanlarda geldiğinde "Sezai" dedi, "Düşündüm ve sonunda kararımı verdim, Türkiye'deki en cahil kesim medya mensupları, gazeteciler." Üstat'ın zaman zaman yüzünde kendine has bir tebessüm belirirdi. Bu tebessüm ya bir haberi ve kararını açıklayacağı zaman ortaya çıkar ya da ilgisini çeken bir konuşmayı takip ederken muhatabının sözü bitene kadar yüzünde, daha belirgin olarak da dudak kenarlarında

devam ederdi. Muhatap söz konusu olduğunda da sözlerinin varacağı noktada sürprizleri varsayarak "bakalım ne çıkacak" anlamında yüzünde bu tebessüm varlığını sürdürür, muhatabının sözü bitince de tamamen gülümser tamamlayıcı kabilden bir şey söylerdi. Üstat, Mehmet Genç'in ilk cümlesinden sonra böyle bir tebessüm hâlindeyken o devam etti: *Hiçbir şey bilmediği hâlde bildiği zannına sahip olma süreci şöyle çalışıyor: Mesela Heidegger'in ölümü ajanslardan gazetelere ya da medyaya ulaşıyor. Haberde diyor ki: Ünlü Alman filozof Heidegger öldü. Heidegger en önemli eseri* Varlık ve Zaman*'ı kaleme almıştı vs. vs. Temel bilgi bu. Gazeteci gelen bu haberi sağdan soldan topladığı bazı umumi malumatlarla işliyor ve yazı ortaya çıkıyor. Gazeteci kaleme aldığı bu yazı ile Heidegger'i ve* Varlık ve Zaman*'ı bildiğini zannediyor. Bu konuda konuşma hakkını kendinde görüyor. Bütün bildiği ise Heidegger'in Alman bir filozof ve en ünlü eserinin de* Varlık ve Zaman *olması. Sadece bu.*

Bu görüşmede çıkmak üzereyken Üstat eliyle yukarıyı işaret ederek "Partinin il merkezi burada, boş duruyor. Hafta sonları biz konuşuyoruz. Sen de bir yerden başla, bir program yap gençlere burada anlat." dedi. Sessiz kaldı. Üstat'ın konuşmalarını kastederek "Gençlerin teveccühünü duyuyorum." diyerek vedalaştı.

***

Mehmet Genç'in sağlığında verdiği neredeyse bütün röportajlarını gününde okur, ona dair yazıları da takip ederim. 20 Nisan 2017'de "Mülkiye'den arkadaşı olan Sezai Karakoç'u Anlatıyor", başlığı ile sunulan canlı röportajını da birçok kez izledim. [5] O röportajını videodan yazıya aktardım. Burada paylaşmak istiyorum:

> *Mülkiyeye genç yaşta girdim. 18-20 yaşlarında. O zaman ilk tanıdığım insanlardan biri Sezai Karakoç oldu. Aynı sınıfta değildik. O ileri sınıftaydı. O sıralarda Necip Fazıl Ankara'da yargılanıyordu. Malatya suikast davasıyla. Ben Necip Fazıl'ı biliyordum. Yazılarıyla tanıyordum İstanbul'dan... Onun duruşmalarına gidiyorduk. O zaman tutuklu olarak yargılanıyordu 1954 sonbaharında hatırladığım kadarıyla. Sezai ile Necip Fazıl ortak noktamız olarak tanıştık. Onu ziyaret ediyorduk. Tahliye olduktan sonra da sık sık Ankara'ya geliyordu. Kaldığı otelde ziyaret ediyorduk. Ve Sezai ile ahbaplığımız.. tabii şairliği o zaman önde olan vasfıydı. Ama başka entelektüel, önemli vasıfları olan bir insandı. Çok okuyordu. Yalnız edebiyat değil felsefe okuyordu. Kendi kültürümüzün eserlerini tanıyordu. Kendi kendine öğrendiği Fransızca ile ciddi felsefi, fikrî kitapları takip ediyordu. Ve geniş bir kültür alakası içindeki bir dostumdu. Mülkiyede en iyi arkadaşım Sezai oldu, diyebilirim. Çok önemli vasıfları vardı. Bir kere çok dürüsttür. Ondan sonra çok cesur bir insandı. Ve çok cömert bir insandı. Biz öğrencilik olarak çok sıkıntılarımız olurdu. Birbirimizden borç alırdık. Ama Sezai hiçbir zaman kendisinden aldığımız borcun iade edilmesine razı olmazdı. "Hayır borcun yoktur." derdi.*

5 https://www.youtube.com/watch?v=8e25ioxsEIY

Yalnız Sezai ile hatırladığım bir şeydir bu. Birbirimize borç alıp verirdik. Ben de versem almazdı, o verse ben almazdım. Ve katiyen kabul etmezdik birbirimizin parasını. Kantinde bırakıp kaçardık. Onu hatırlıyorum. Mecburen alırdık. Çünkü başkası alabilir diye.

Mülkiyede çok çeşitli fikirde olan insanlar arasında bir entelektüel grubumuz vardı. Orada yalnız dindar muhafazakâr değil, çok ultramodern, Marksist, komünist, sosyalist, ırkçı... Envai türde, fikirde olan bir grup içinde hiçbir şekilde birbirimizi incitmeden fikirlerimizi hararetle sabahlara kadar tartışırdık. Sezai'yi böyle bir gençler topluluğunun çok küçük bir grubun üyesi olarak hatırlıyorum. Sonra da ilişkilerimiz devam etti. Ben üniversiteye girdim o maliyede çalıştı. Dergi, sanat ve siyaset... Yani başka bir yolda ilerledi. Ama devamlı ilişkimiz sürdü. Dostluğumuza bir zarar gelmedi. Tabii İslam'ın dirilişini temsil eden çok az sayıda insandan biriydi. Yani Necip Fazıl... Said Nursi ve Necip Fazıl belki iki ayrı koldan başlattılar bu canlanmayı. O zamanlar 1950 ve 1960'larda hatta 1970'lerde çok küçük bir azınlık olan bu fikir, sonra bu düşünce, bu eğilim sonra bildiğiniz gibi yerleşti. Ve yeni bir istikamet olarak devam ediyor. Sezai'nin sanat yönü her zaman daha önemli olmuştur. Şiir ve sanat "kreativite"si onun en önemli yanı olmuştur. Tabii entelektüel faaliyetleri de çok önemli olmakla birlikte onun yaşayacak kısmı sanatı, şiiri ve Diriliş diye ifade ettiğimiz İslam'la olan ilişkisidir. Bu onun uzun ömürlü olacak vasfıdır zannediyorum.

Burada Üstat hakkında ifade edilen düşünceleri, onun serencamını nasıl gördüğüne dair ifade edilen gözlemleri bir arkadaş olarak anlatmasını çok değerli buluyorum. Söylenenler yanında onun ifade etmesi de ayrıca çok değerli. Ama bu uzun sayılabilecek metinde/konuşmada, ilk paragrafın sonundaki borç alıp verme bahsinde *"Yalnız Sezai ile hatırladığım bir şeydir bu."* diyerek başlayan bir cümle var ki, oradaki ifadelerin son kısmı bana daima tesir etmiştir: *"Kantinde bırakıp kaçardık."* İnsanın hayalini ateşleyen, bu üç kelimelik cümleyi, içine arkadaşlığa, dostluğa ve gençliğe dair bütün hislerin çağrışımlarını sığdırabilmeyi başardığı için severim.

***

Bazı insanlar şuuraltımızda da yaşarlar. Bu durum o kişilerin vefatından sonra kendini bize daha çok hissettirir. Mehmet Genç'in vefatından sonra yazılanların, kişisel sohbetlerde zikredilen ifadelerin –özellikle genç nesilde çok rastladım –onun hakkında düşündüklerimle örtüştüğünü gördüm. O bizim için tefekkürü, derinliği, nezaketi, ilmi ve bütün bunlara eşlik eden ve bütün bunları değerli kılan fazileti temsil ediyordu. Aslında bu tür vefatlarda bizi sarsan ve boşluk hissini çağıran şeyin onların bedenlerinin ölmesi olmadığını, onların örneklik ettikleri faziletlerden de mahrum kalacağımızı şuuraltından hissetmemiz olduğunu hep düşünürüm. Âdeta her fazilet sahibi bedende kendine has hâlleriyle yaşayan ve bizlere yol yordam göstererek hayatımıza katılan erdem örneklerinin şahısla birlikte ortadan kalkacağı ve artık o örnekleri göremeyeceğimiz hissinin verdiği kederi bu tür ölümlerin akabinde birçok kişide

gördüm. Aynı şey fakülteden hocam Teoman Duralı için de söz konusu. Her ikisi de tefekkürü bilen/tanıyan, çalıştığı alanın dışındaki kültürel çevreye de hâkim, derinliğine vukuf sahibi ilim adamı idiler. Yalnızca bu olsaydı –geçmişte, kültür-düşünce tarihinde böyle örnekler de var– biz belki de sadece takdir etmekle yetinirdik. Ama sevmek, benimsemek, yokluklarıyla eksildiğimizin şuuruna varmak için çok daha başka hasletlerin varlığı gereklidir: İlme, bilgiye ya da kültüre âdeta oksijenini bahşedecek, insan ömrüne asli rengini armağan edecek ahlak ve erdemler. Bugünün akademi/üniversite dünyası kendini kıyasıya hatta acımasızca özeleştiriye tabi tutmalıdır. Karşılarında birbirine çok yakın ve anıları taze iki örnek var. Mehmet Genç ve Teoman Duralı… Kastettiğim örneklik sırf ilim açısından değil. Elbette şimdilerde kibir olarak zuhur eden şeyi kastetmiyorum. İlmin önünü açacak, onu bereketlendirecek ve ihsana dönüştürecek, insan ömrünü tutum ve davranışlarıyla anbean işleyecek faziletleri, erdemleri; bugün çok konuşulan, yokluğu dillendirilen ama bir türlü varlığına nüfuz edilemeyen ahlakı kastediyorum. O zaman bu güzel örneklerin ve insanların varlığı bizde devam eder ve bir değere dönüşür.

***

Mehmet Genç Üstat'la aynı yıl, ondan 8 ay önce vefat etti. Ruhu şad olsun. Halit Özkan'ın vefatına düştüğü tarih de ona çok yakışmakta:

Hayy! de kalk ey müverrih bak ne yazar taşında
Genç Hoca melek oldu seksen yedi yaşında[6]

Refik Demir ya da Teşkilat Refik (1925-2014)

Marmara Kıraathanesi müdavimlerinden Refik Bey'in ailesi Dağıstan kökenliydi. 1925 yılında Yalova Güneyköy'de doğmuş. Devlet Hava Meydanları Meteroloji Müdürlüğünden benim tanıdığım zamanlarda emekli olmuştu. Bu yüzden onu Tarihi Yarımada'nın her yerinde görmek mümkündü, en çok da Sahaflar Çarşısı ve Beyazıt Meydanı'nda. Bir seferinde memleketimi sordu. Doğduğu köyün adının aslında Reşadiye olduğunu, Sultan Reşad'ı akla getirir diye "Güney Köy" olarak değiştirildiğini söyledi.

Refik Bey'in soyadı "Demir" idi. Kimse soyadını bilmezdi. Herkes onu "Teşkilat Refik" olarak bilirdi. Bu ismin de hikâyesi şöyle: Ahbaplar otururlarken, bir mevzuda sohbete dalmışlar, o sırada içlerinden birinin bir tanıdığı geliyor. Konuştukları mevzular ve siyasi şartlar gereği gelenden rahatsızlık duyuyorlar ya da ona karşı güvenip güvenemeyeceklerini de kestiremiyorlar. Yeni gelen Refik Bey'i işaret ederek –Refik Bey'in siması çok dikkat çeker, yüzü kim olduğuna dair merak uyandırdı– kimdir beyefendi diye sorduğunda orada bulunanlar yeni geleni kaçırtmak ya da uzaklaştırmak için "Ankara'dan, Teşkilattan." diyorlar. O da çekindiği için fazla oturmayıp kalkıyor. Bu tutuma ben başka kişiler üzerinde de rastladım. Gelenden duyulan emniyetsizliğe karşı onu uzaklaştırmanın bir yolu olarak böyle yapıldığına birkaç kez şahit oldum.

6 Coşkun Çakır, "İmparatorluğun İktisat Tarihçisi": Mehmet Genç (1934-2021) Hayatı, Kişiliği, Eserleri, *Dîvân Dergisi*, 2021/1, s. 270.

Refik Bey haza beyefendi bir insandı. Giyimine çok dikkat eder, kendine has tarzı hemen fark edilirdi. Cağaloğlu'nda, Beyazıt'ta Sahaflar girişi ya da çıkışında çok karşılaşırdık, elinde muhakkak Sahaflar'dan aldığı eski Türkçe ya da Fransızca bir kitap olurdu. Kitabı gösterir, –bir tanesini de hediye etmişti– ardından Üstat ya da Beyefendi nasıllar diye sorardı. Karşılaşmalarda hâl hatır bahsine hiç girmez ışıldayan gözleriyle ve gülümseyen bir yüzle bir müddet bakar, sonra ortaya bir şey atardı.

Onu nerdeyse her gün Cağaloğlu'nda görmek mümkündü. Diriliş'in Üretmen Han'da bulunduğu zamanlarda çok sık gelirdi. Üstat'a daima sahaflardan aldığı bir kitapla gelir, o kitaptan söz açar; mesela "Yahya Kemal'in başucu kitabı" olduğunu söyleyerek elindeki Fransız şair Heredia'nın kitabının Fransızca baskısını Üstat'ın masasına bırakırdı. Üstat da sayfalarına bir göz gezdirdikten sonra kitabı ona uzatırdı. Tek Parti ve Demokrat Parti dönemine dair tanıklıklarını daima dillendirirdi. Adnan Menderes, CHP, 27 Mayıs âdeta ihtisas konuları gibi idi. Tarihimize dair trajik vakalardan anekdotlar şeklinde kısa kısa bahseder cam gibi gözleri kanlanırdı.

Üstat'la Marmara'dan tanışmalarına dair bir bilgi hatırlamıyorum. Adı 1974 ***Diriliş*** dergisinde[7] Resul Hamzat'ın ***Gerçek*** başlıklı şiir çevirisinin başında geçmektedir: ***Dergimizin son yayın döneminde arkadaşımız Refik Demir tarafından Avarca aslı ile birlikte bize getirilen bu çeviriyi, Dağıstanlı şairin şiirlerinden örnek olarak sunuyoruz.***

Bütün vücudunun iştirak ettiği kesik kesik, kısa aralıklarla bir gülmesi olur, karşısındaki de kendisine gayriihtiyari eşlik ederdi. Kara mizah ve espriye yatkındı. Kelimeler üzerinden yapılan ufak değişiklilerle bazı anlam kaymalarına yol açan ya da kafiyeli çok kısa esprileri olurdu. Sık sık kullandığı âdeta onu en iyi anlatabilecek ifade "mühim değil"di. Karşısındaki bir şey söylediği vakit cevaben muhakkak "mühim değil" der ardından ne mühimse onu söylerdi. Bu sihirli iki kelime sanki onun için bir tefrik kıstası, doğruyu yanlıştan, fikri safsatadan, güzeli çirkinden ayıran bir mikyastı. Mesela şöyle: Biri "öğrenciyim" dediğinde hemen "Mühim değil, öğrenen olmak lazım." derdi. Biri avukat mı tutmak istiyor "Avukat mühim değil hâkim tutmak lazım." derdi. Bir şeyin aslına esasına dikkat çekmek için sık sık bu "mühim değil" tabirini kullanırdı. Zamanla anladım ki onun mühim gördükleri tutum ve davranışlara tekabül edenlerdi. Tanıdıkça âdeta kendisiyle özdeşleştirdiğim ona has bu "mühim değil" tabiri bana hep felsefedeki "araz"-"cevher" ayrımını hatırlatırdı. "Mühim değil" dedikleri "araz", akabinde hemen söylediği yani mühim buldukları da "cevher"di. O önce "araz"ı işaret ediyor, sonra sadede geliyordu. Zihni dingin ve oldukça hazırcevaptı. Şahsi konuları hiç yoktu. Günlüğümden:

7 Resul Hamzat, "Gerçek", Çeviren: M. Rasih Savaş, ***Diriliş***, Sayı: 1-2, Eylül-Ekim 1974, s. 65-66.

12 Haziran 2007

Abdullah Işıklar aradı. Yanında Teşkilat Refik ve Mühendis öğretim üyesi Ahmet Hikmet Özyol[8] da varmış. Üstat, Teşkilat Refik'le de Ahmet Hikmet Bey'le de telefonda konuştu. Telefonu kapatınca gülerek anlattı. Teşkilat Refik Üstat'la görüştükten sonra telefonu Ahmet Hikmet Özyol'a vermeden önce Ahmet Hikmet'in adı aklına gelemediği için "Mekke eşrafından bir arkadaşa veriyorum." demiş. Ahmet Hikmet de "Söyleyen değil söyletene bak!" demiş. Üstat, "Mekke eşrafından" sözüne çok güldü. Son zamanlarda en uzun gülüşü (gerçekten gülme anlamında) buydu."

İhsan Babalı (1928-2000)

İhsan Bey 1928 yılı Mudurnu doğumlu. İstanbul İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi 1946 mezunu. Balıkesir'e Maliye müfettişi olarak gitmiş. Sezai Karakoç'la Maliye müfettişliği yıllarından tanışıyorlar. Sonra mali müşavir olarak serbest çalışmaya başlıyor. Üniversitede okurken Yahya Efendi dergâhının son şeyhi Abdülhay Efendi'nin hizmetinde bulunmuş. 1961 senesinde Abdülhay Efendi vefat edince, Ramazanoğlu Mahmut Sami Efendi'ye intisap etmiş; sohbetlerine devam edebilmek için onun ikamet ettiği Erenköy'de yaşamaya başlamış.

İhsan Bey, Diriliş'te ilk tanıdıklarımdan. Hâl ehli bir zattı. Az konuşur, söyleyeceğini sessizce söylerdi. Hazırcevaptı. Zaman zaman ne uzun ne de kısa diyebileceğimiz aralıklarla gelirdi. Az oturur. Eğer ortak tanıdıklar da varsa bazen onlara latifeler de yapardı. Bir sefer geldiğinde meslekten de tanıştıkları Turgut Akman Bey vardı. İhsan Bey, Turgut Bey'in evlenmesini istiyordu. Niyetini öğrenmek için "Hâlâ bekârlık sultanlıktır mı diyoruz Turgut Bey?" dedi. Turgut Bey de İhsan Bey'in sorusuna "Hangi sultan kendi çoraplarını yine kendisi yıkar?" sorusuyla cevap verince epey gülmüştük. Yine bir defasında Turgut Bey "İhsan ağabey eğer bildiklerimi takbik etseydim adam olurdum." dedi. İhsan Bey "Turgut Beyciğim ben bildiklerimi tatbik etseydim uçardım." diye karşılık verdi.

Üstat, 1988'de *Diriliş* dergisini yeniden çıkarmak istiyordu. 5 yıldır hiçbir yerde de yazmamıştı. Devamlı bir yol arıyordu. İhsan Bey geldi *Milli Gazete*'de yazma teklifini iletti. Üstat "Bir kere denedik. Olmadığı, yürümediği anlaşıldı."[9] dedi. O da "Sen yazını yaz ver öbür her şeye gözünü kapa." dedi. İhsan Bey pek fazla konuşmazdı, dinler arada bir şeyler söylerdi. Üstat'la sanki başka türlü anlaşırlardı. Bazen Üstat'a hitaben, konuşulup bitmiş bir konuya münhasır olmayan sessiz, sanki birbirinden bağımsız kesik kesik ya da parça parça bir

8 Hikmet Bey de Üstat'ı ziyarete gelirdi. Tasavvufi konulardan bahseder. **Dramalı Ahmed Hamdi Efendi'nin** "Ehemmi mühimme tatbik et!" (Daha önemli olanı, önemli olanın önüne al ya da daha önemli olanı tercih et) sözünü âdeta bir formül gibi ele alır, sık sık anardı.

9 Üstat 1 Temmuz 1974'den aynı yılın 27 Ağustos'una kadar 2 ay *Milli Gazete*'de yazmıştır. Buradaki yazıları *Günlük Yazılar III: Sur* (1. Baskı, 1975) adlı kitabında yer almaktadır.

şeyler söylerdi ki doğrusu anlamak güçtü. Üstat onun dilini, meramını anlar gittikten sonra dediklerin yorumlardı. İhsan Bey'e karşı daima hürmetkârane davranır, gıyabında sürekli "İhsan Bey tekin değildir." derdi.

1990'ların başında bir sefer geldiğinde "Sezai, sakın dışardan tavuk eti yeme." dedi. Mudurnulu olduğu için tavukların yetiştirilmesinden, kesimine kadar tiksindirici birçok şey anlattı. Üstat ondan sonra asla tavuk yemedi. Zaman zaman İhsan Bey'in söylediklerini hatırlayarak "Tabii hayatı Anadolu yaşıyor, İstanbul'da nereden bulacaksın, tavuk eti de hayatımızdan çıktı." derdi.

İhsan Bey'i, *Diriliş*'in haftalık olarak çıktığı Temmuz 1988'den sonra biraz daha sık görmeye başladık. Dergiye abone toplar, onların adreslerini ve abonelik sürelerini bana yazdırır bedellerini de hemen öderdi.

Ben İhsan Bey'i bizzat varlığını gördüğüm zamanlarda değil, onun hayatını, yaptığı çalışmaları, keşfederek yani gördüğüm zamanların çok öncesine giderek daha iyi tanıdım. Bu sessiz sakin, bırakın bir insanı bir karıncanın, bir sineğin bile kendisinden emin olacağı bu adam bir faaliyet âşığı idi. Asıl mesleği mali müşavirlik yanında yayınevi kurmuş, kitaplar çıkarmış ve dergi yayını yapmıştı. Bir nebze de olsa onlardan bahsetmek isterim:

Cağaloğlu Yayınevi

1960'ların başında Cağaloğlu Yayınevini kuran İhsan Bey birçok değerli eseri Türkçeye kazandırmıştır. Eserler İslam coğrafyası düşünürlerinden seçilmiş, Muhammed Hamidullah, Tahir Büyükkörükçü, Necla Pekolcay, Gazali, Seyyid Kutub, Meryem Cemile, Muhammed Kutub gibi müellif ve düşünürlerin eserlerini yayımlamıştır. Özellikle Seyid Kutub'un *İslâmda Sosyal Adalet*, Muhammed Hamidullah'ın *İslâma Giriş* isimli eserlerini 1960'ların hemen başında yayımlayarak ülkemizde tanıtan odur. Kütüphanemde iki sebeple daima el üstünde ve göz önünde tutuğum eser İmam-ı Gazali'nin ***el-Münkız Mine'd-Dalâl***'idir. Sebeplerden ilki Gazali ile rabıtamı sağlayan ilk eser olması. İkincisi de sonraları çok tercümesi yapılan bu eseri ilk kez Cağaloğlu Yayınevinden çıkan çevirisinden okumam. Sahaflar'dan aldığım 1963'te yayımlanmış ve benimle yaşıt be eserin kapaktan sonra açılan ilk sayfasındaki şu cümleler bana güven vermişti: ***Salahiyetli bir heyet tarafından Arapça aslından (Kahire 1303-50 sahife) tercüme edilmiştir.*** 1960'larda Sirkeci Zafer Han, Numara: 11'de; 1970'lerde Divanyolu Caddesi, No: 108'de; 1980'lerde de Kadıköy, Başçavuş Sokağı, Emintaş İşhanı, No: 605-606'da yayın faaliyetini sürdüren Cağaloğlu Yayınevi o zamanki şartlarda kırkın üstünde eser yayımlamıştır.

***İslâm Düşüncesi* Dergisi**

İhsan Bey, 1967-1969 yılları arasında üç aylık periyotlarla toplam 8 sayı *İslâm Düşüncesi*'ni çıkarmıştır. Derginin ismi altında yer alan ifade şöyle: *İslâmi Fikir ve Edebiyat Dergisi*. Derginin yazar kadrosunda Mahir İz, Prof. Salih Tuğ, Sezai Karakoç, Şevket Eygi, Ali Ulvi Kurucu, Selçuk Eraydın, Esad Coşan, Hayrettin Karaman, Ahmed Davutoğlu, Nihat Keklik, Uğur Derman yanında, Türkiye'de

yeni yeni adları zikredilen ve peyderpey eserleri tercüme edilen Yusuf Kardavi, Mevdudi, Hasan el-Benna, Seyyid Kutup ve Muhammed Hamidullah yer almaktadır. Tercümeler dışındaki yazar kadrosunu çoğunluk ve ortalama olarak o zamanlar 30'lu yaşlarında bulunan nesil temsil etmektedir. Sadece Mahir İz 72, Ahmed Davutoğlu 55, Ali Ulvi Kurucu ise 45 yaşındadırlar. Tercüme eser sahiplerini de birlikte düşünürsek birbirinin devamı niteliğindeki birçok kuşağı İhsan Bey bir araya getirmiş.

Dergi ilk sayısında çıkış amacını şu cümle ile ifade etmiş: *Gayemiz, İslamiyet'e ait meselelerin salahiyetli kimselerce ilmi esaslar dâhilinde ve doğru bir şekilde incelenerek muayyen seviyedeki okuyucuya ulaştırılması hizmetini görmeğe çalışmaktan ibarettir*. Derginin her sayısında o zamanlar 34 yaşında olan Sezai Karakoç'un da yazıları yer almaktadır. Bunlardan birçoğu ya daha önce bir gazetede yayımlamış ya da kitaplarında olan yazılarıdır.[10] Aşağıda künyeleri verilen bu yazılar dışında Sezai Karakoç doğrudan dergiye giren ve kitaplarında da yer almayan Malik Binnabi'nin eseri hakkında kaleme aldığı bir yazısı vardır.[11]

İhsan Bey'in faaliyetleri arasında sonradan öğrendiğim Sabahattin Zaim ve Osman Kılıç ile beraber açtıkları Özel Erenköy İlkokulu da var. Kız çocuklarının eğitimine önem veren İhsan Bey sonradan adı Fazilet olan Üsküdar Tuba Kız Kuran Kursu'nu açmış. Aynı şekilde Fazilet Vakfının da kuruluşunda yer almış.

Milli Selamet Partisinin kuruluşunda da yakından ilgilenmiş, hatta Bolu'dan beşinci sırada adaylığını koymuş. 1980 İhtilali zamanlarında İlim Yayma Cemiyetinin de kurucuları arasında adı geçmişti.

Tarihini hatırlamıyorum. Günlüğüme de tarihsiz kaydetmişim. Muhtemelen 1999 yılı idi ve son gelişiydi. Kâmil Öztürk Bey de vardı. Üstat gelmemişti. Birdenbire ***"Ben, Kâmil pisipisine gidiyoruz ama Sezai'yi ihlası kurtarır."*** demişti. Sonradan Üstat geldi, görüştüler. Bu görüşmeden kısa bir süre sonra İhsan Bey'in hastalandığı haberi geldi. Üstat Abdullah Işıklar'la Vakıf Gureba Hastanesi'ne gittiler. Döndüğünde üzgündü, ***"Konuşamıyor."*** dedi sadece. 29 Haziran

---

10 Bu yazılar şöyle: **1**. Sezai Karakoç, "Evin Sesi" (Bu yazı daha sonra *Dirilişin Çevresinde* kitabına girmiştir) *Diriliş*, Sayı: 9, Aralık 1966, s. 5-8. İkinci Kez: *İslâm Düşüncesi* Cilt: 1, Sayı: 1, Mart 1967, s. 23-26.

2. "25. Saat", *İslâm Düşüncesi* Cilt: 1, Sayı: 3, Eylül 1967, s. 177-178. (Bu şiir *Hızırla Kırk Saat* kitabının 25. Saati olup kitap 1967'de yayımlandıktan sonra aynı yıl *İslâm Düşüncesi* dergisinde de yayımlanmıştır).

3. "Oruç ve Diriliş", *İslâm Düşüncesi* Cilt: 1, Sayı: 4, Aralık 1967, s. 208–211. Bu yazı 1968'de ilk baskısı yapılan *Kıyamet Aşısı* isimli esere alınmıştır.

4. "Yankısız Çağrılarla" (Bu yazı daha sonra *Sütun* kitabına girmiştir), *Babıâli'de Sabah*, 22 Ocak 1968. İkinci Kez: *İslâm Düşüncesi* Cilt: 2, Sayı: 5, Nisan 1968, s. 309.

5. Sezai Karakoç, "İslâmi Türk Edebiyatı" (Dr. Necla Pekolcay'ın Kitabı), *Babıâli'de Sabah*,12 Nisan 1968; İkinci Kez: *İslâm Düşüncesi* Cilt: 2, Sayı: 6, Kasım 1968, s. 410-411.

11 Sezai Karakoç, "İslam Davası" (Malik Bihnabi'nin eserinin dilimize çevrilmesi üzerine), *İslâm Düşüncesi* Cilt: 1, Sayı: 4, Aralık 1967, s. 277-279. (Ergun Göze tarafından tercüme edilen bu eser Yağmur Yayınları tarafından 1964'te yayımlanmıştır).

2000'de İhsan Bey'in vefat haberi geldi. Üstat, *"Meğer gelişi veda imiş."* dedi son gelişini hatırlayarak.

İhsan Bey'in 72 yıllık ömrü bugünden baktığımda bizler için ıskalanmış bir ömür olduğunu düşünüp hayıflanmadan edemiyorum. Ben bu ömrü, çalışmanın, üretmenin, ortaya bir değer koymanın, şartları zorlamanın, görev ahlakına sahip oluşun bir örneği olarak gördüm. Ruhu şad olsun.

(Devam edecek)